

Jerzy Osiatyński (1941–2022)

Cześć Jego pamięci

Rada Programowa
Komitet Redakcyjny

DOI: 10.52335/ekon/150800

ALEKSANDER SULEJEWICZ*

Jerzy Osiatyński

(1941–2022)

Jerzy Osiatyński (właściwie Epaminondas Jerzy Osiatyński) urodził się 2 listopada 1941 r. w Rydze na Łotwie, anektowanej przez ZSRS w sierpniu 1940 r., a okupowanej od lipca 1941 r. przez niemiecką III Rzeszę jako *Generalbezirk Lettland*. Szczęśliwie dotarł do Polski (jego brat, socjolog i prawnik Wiktor Osiatyński urodził się w Białymstoku w lutym 1945 r.). Ojciec, Leonidas, był pracownikiem handlu zagranicznego, z której to dziedziny się doktoryzował (1962) i habilitował (1965) w Szkole Głównej Planowania i Statystyki (SGPiS). Kilka jego publikacji służyło studentom i uczniom Zespołu Szkół Ekonomicznych (ZSE) w latach 50. i 60. Po ukończeniu VII Liceum Ogólnokształcącego im. Juliusza Słowackiego w Warszawie Jerzy Osiatyński podjął studia na Wydziale Handlu Zagranicznego SGPiS, które ukończył w 1964 r. Pracę magisterską pt. „Porównanie roli ekspansji eksportowej w wysoko rozwiniętej gospodarce kapitalistycznej i w gospodarce socjalistycznej” przygotował pod opieką prof. dr. Kazimierza Łaskiego, kierownika Katedry Ekonomii Politycznej na Wydziale Handlu Zagranicznego.

Jego zdolności zostały zauważone i jeszcze na studiach w roku akademickim 1963/1964 został asystentem w tejże katedrze i jednocześnie, co zapewne stanowiło wówczas warunek kariery młodego ekonomisty, członkiem wydziałowej organizacji PZPR. Pochlebna opinia Łaskiego zaowocowała zatrudnieniem Osiatyńskiego w prowadzonym przez Michała Kaleckiego międzyuczelnianym Seminarium do Spraw Planowania Rozwoju Gospodarczego Krajów Zacończonych, którego to sekretarzem naukowym była niemal bez przerwy od 1959 r. Zofia Dobrska. Na Seminarium uczyli się stosunkowo nieliczne grono osób zajmujących odpowiedzialne stanowiska w Komisji Planowania, w Wydziale Ekonomicznym KC PZPR, w Radzie Ekonomicznej i Ministerstwie Handlu Zagranicznego oraz rosła powoli liczba pracowników naukowych WNE UW, ZNE PAN i SGPiS. Zostało ono organizacyjnie związane z Międzyuczelnianym Zakładem Problemowym Gospodarki Krajów Słabo Rozwiniętych (w radzie naukowej byli: M. Kalecki – przewodniczący, C. Bobrowski,

* Dr hab., prof. SGH, Aleksander Sulejewicz – Katedra Ekonomii II, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie; ORCID: 0000-0002-0444-2143; e-mail: asulej@sgh.waw.pl

O. Lange, W. Kula, I. Sachs, K. Łaski, J. Pajestka, Z. Morecka, W. Trąmpczyński) i stawało się instytucją uczelnianą SGPiS. Trzecią jednostką naukowo-dydaktyczną był powołany w 1962 r. Wyższy Kurs Planowania Gospodarczego dla ekonomistów, planistów i działaczy gospodarczych z krajów rozwijających się. „Seminarium, Zakład i Kurs stanowiły nieformalnie jeden instytut. Kiedy w 1966 r. Kalecki doszedł do przekonania, że formalne powołanie instytutu byłoby jednak pożądane jego wniosek w tej sprawie został przetrzymany przez władze aż do czystki przeprowadzonej w marcu 1968 r.” (Sachs 1977, s. 49).

We wspomnianych dodatkach do Dzieł Kaleckiego Osiatyński zaznacza, że „obiektywizm Kaleckiego [w prezentacji zalet i wad systemu planowania socjalistycznego – A.S.] zapewnił Kursowi poparcie ze strony wielu organizacji wyspecjalizowanych ONZ, ale jednocześnie bardzo zaniepokoił niektórych polityków amerykańskich. (...) zrozumiałe jest wymienienie Wyższego Kursu Planowania Gospodarczego w raporcie podkomisji Senatu Stanów Zjednoczonych jako ośrodka kształtowania poglądów ekonomicznych działaczy gospodarczych i pracowników naukowych z krajów rozwijających się *właśnie dlatego szczególnie niebezpiecznego, że nie prowadzącego żadnej indoktrynacji* [kursywa oryg. – A.S.]. Kalecki był bardzo dumny z tej oceny, a rozbitcie w niecały rok później zespołu nadającym Kursowi taki właśnie charakter uważał za „robotę, z której najbardziej musiała się cieszyć CIA»” (J. Osiatyński, *Przypisy i Dodatki*, w: M. Kalecki, *Dzieła*, t. 5, s. 312).

Jerzy Osiatyński stał się zatem członkiem elitarniej instytucji, w której panował niemający w Polsce naśladowców klimat otwartej naukowej i dydaktycznej dyskusji, cieszącej się wysoką międzynarodową reputacją, której nadano miano „polskiego Cambridge” (określenie to pojawiło się m.in. w „Le Monde”). Choć sam Kalecki nigdy do PZPR nie należał, to większość jego współpracowników stanowili członkowie partii, a byli wśród nich także wysocy funkcjonariusze aparatu partyjno-państwowego PRL. Nie uchroniło to ich przed represjami, gdy wskutek walk frakcyjnych doszło do zmian w ekipie sprawującej rządu w 1968 r. Samego Osiatyńskiego usunięto z partii jeszcze w 1967 r., gdy aparat partyjny zaczął poszukiwania rodzimych „syjonistów” oraz „rewizjonistów” w inteligentnych elitach.

W rezultacie przesilenia politycznego Jerzy Osiatyński przez kilka miesięcy pozostawał bez pracy, choć w 1969 r. krótko pracował w Głównym Urzędzie Statystycznym. Przy okazji publikacji Jego tłumaczenia książki W. Saltera *Wydajność a postęp techniczny* (1971) wydał w Instytucie Finansów zeszyt o postępie technicznym we współczesnym kapitalizmie (IF 1971), gdzie przemycił idee Kaleckiego o inwestycjach.

W 1970 r. Wydział Ekonomii Uniwersytetu Cambridge przyznał mu stypendium naukowe w roku akademickim 1970/71, a Clare Hall (*College for advanced study*) tegoż uniwersytetu umożliwił kontynuację pracy, przyznając stypendium naukowe i status *visiting fellow* w roku akademickim 1971/72. Międzynarodowy prestiż Michała Kaleckiego i jego współpracowników pomogły Mu trafić do jednego z ówczesnych światowych centrów myśli ekonomicznej. Akademickie życie (rok 1971/72 razem z Tadeuszem Kowalikiem – obydwu członkom „socjalistycznego

Cambridge” pomogła w uzyskaniu stypendiów Joan Robinson) w renomowanej uczelni, uczestnictwo w otwartych intelektualnie dyskusjach na tematy najbardziej wówczas zaawansowanej teorii ekonomii ukształtowały warsztat młodego ekonomisty na długie lata.

Z Wielkiej Brytanii wrócił w końcu 1972 r. i wkrótce został zatrudniony w Instytucie Historii Nauki, Oświaty i Techniki Polskiej Akademii Nauk, w Pracowni Edycji Dzieł Oskara Langego i Michała Kaleckiego, z zadaniem przygotowania edycji dzieł swojego Mistrza.

W kierowanej przez Tadeusza Kowalika pracowni podjął wysiłek, którego wielotomowa publikacja stała się dziełem Jego życia. Okres ten był niezwykle pracowity: wznowił prace nad doktoratem, który obronił na Uniwersytecie Warszawskim (w 1973 r., promotor Henryk Fiszel). Problematyka pozostała ta sama („Korzyści komparatywne w analizie czynników wzrostu gospodarki socjalistycznej”), choć treść została znacznie zmieniona.

Podjął się także przekładu kilku ambitnych dzieł ekonomistów brytyjskich: m.in. wspomnianej „lewicowej keynesistki” Joan Robinson – *Ekonomiczne herezje*, 1973 [1971] oraz opromienionego sławą Nagrody Nobla neoklasyka J.R. Hicksa – *Wartość i kapitał*, 1975 [1946], *Kapitał i wzrost*, 1978 [1965]. Przybliżył polskiemu czytelnikowi autorów bardzo znaczących: późną pracę wyrastającą z tradycji marshallowskiej, ale znającej dobrze Marksa i Kaleckiego, ekonomistki heterodoksyjnej i ekonomisty ortodoksyjnego, jednego z twórców „wspaniałej syntezy neoklasycznej” na bazie szkoły lozańskiej. Pracował także nad swoim własnym dziełem teoretycznym: *Kapitał, podział, wartość. Kryzys ekonomii neomarginalistycznej* (1978). Jej pierwsza wersja była gotowa jeszcze w Anglii (1972), kiedy to miał okazję „twarzą w twarz” uczestniczyć w Cambridge w toczących się najwyższego lotu dyskusjach na temat teorii kapitału („*Cambridge capital controversy*”). Po ogłoszeniu zwycięstwa nad neoklasykami z Cambridge, Massachusetts (np. P. Samuelson, R. Solow) postkeynesiści (m.in. J. Robinson, P. Sraffa, a następnie G.C. Harcourt, J. Kregel, E.J. Nell) pobudzali innowacyjne myślenie przez następną dekadę w Anglii, Francji, Włoszech, Japonii (L. Pasinetti, P. Garegnani, D. Nuti, I. Steedman, S. de Brunhoff, M. Morishima). Myśl M. Kaleckiego stała się częścią tej debaty i umiejętne krytyczne połączenie neorikardiańskich krytyk teorii neoklasycznej (pierwsze pięć rozdziałów) z głębszymi metodologicznie i społecznie myślami M. Kaleckiego i K. Marksa (dwa ostatnie rozdziały) stanowią do dziś wybitny wkład polskiego ekonomisty w ogólnoswiatową debatę teoretyczną w ekonomii. Książka wydana w charakterystycznej pomarańczowej, laminowanej okładce i w nakładzie 2000+200 egz. stała się podstawą przyznania habilitacji w 1979 r. (Uniwersytet Warszawski).

Dziełem życia Jerzego Osiatyńskiego stało się jednak przygotowanie i redakcja wielotomowego wydania *Dzieł* Michała Kaleckiego. W języku polskim *Dzieła*, tomy 1–6, były wydawane w okresie 1979–1988 r. przez Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa (łącznie – wraz z *Przypisami i Dodatkami* autorstwa Osiatyńskiego – ok. 3,5 tys. stron). Tłumaczenie na język angielski: *Collected Works of Michał Kalecki* (siedem tomów), pod redakcją J. Osiatyńskiego, wydawało Oxford

University Press w latach 1990–1997 (w tłumaczeniach M. Kaleckiego, J. Osiatyńskiego, Ch.A. Kisiela i B. Junga). Łączna cena wszystkich siedmiu tomów w 2019 r. wynosiła 1600 GBP. Dzieła przyczyniły się do ugruntowania dorobku Kaleckiego we współczesnej ekonomii światowej (zapewne bardziej niż w polskiej).

Praca ta zajęła Osiatyńskiemu niemal ćwierćwiecze: Jego *Przypisy i Dodatki* liczące ok. 1050 stron (w wydaniu polskim) są kopalnią wiedzy o ekonomii światowej czterdziestolecia 1929–1970. Niebawącej dokładności i wnikliwości komentarze, tam gdzie trzeba, oraz krótkie rysy historyczne i instytucjonalne mogą być wzorem szacunku dla Autora i oddania Nauce. Lista osób, którym Jerzy Osiatyński wyraził podziękowania w notach edytorskich za pomoc w poszukiwaniach materiałów archiwalnych, za przekazane relacje osobiste i szczegóły biograficzne, świadczy o ich osobistej życzliwości i pełnym zaufaniu do Jego kompetencji.

Pracownia (później Zakład) w PAN, gdzie realizował swoje zamierzenia Jerzy Osiatyński, stała się po powstaniu Komitetu Obrony Robotników w 1976 r. jednym z ośrodków myśli opozycyjnej i naturalnym biegiem zdarzeń. Jerzy Osiatyński stawał się jednym z autorytetów ekonomicznych rodzącego się ruchu. Jego uczestnictwo w nim miało być osią działań naukowych i politycznych na najbliższe, brzemienne w skutki, dekady. Jednak w swoich propozycjach nie poświęcił ekonomii dla polityki (jak to miał zgryźliwie powiedzieć o niektórych swoich kolegach).

Bliska Jemu była zapewne uwaga, którą zamieścił w pierwszej przedmowie do swojej *Wartości i kapitału* J.R. Hicks: „Nie ma ...takiej części [mojej książki], przy pisaniu której nie byłaby mi pomocna ciągła świadomość..., że zadaniem teorii ekonomii jest służyć ekonomii stosowanej” (s. 44) (1938/1975). Podobny był również pogląd Michała Kaleckiego, znanego przecież z przekazywanych pieczołowicie z pokolenia na pokolenie anegdot o jego krytyce neoklasyków i neoaustraków. I tu Osiatyński umiał uwzględniać rozmaite racje, konsekwentnie, ale nie dogmatycznie formułując swoje nadzwyczaj klarowne poglądy.

W Zakończeniu *Herezji ekonomicznych* Joan Robinson pisała: „Dość łatwo jest konstruować model na podstawie przyjętych założeń. Trudność polega na znalezieniu założeń realistycznych” (1971/1973, s. 211) Wydaje się, że mimo ogólnoświatowej dominacji ekonomii głównego nurtu, w swojej praktyce gospodarczej po 1989 r. Jerzy Osiatyński nie uległ powtórnemu czarowi neo-neoklasyków i poszukiwał realistycznych, z ducha Kaleckiego, przesłanek swojej ekonomii, unikając modelowych „tanich wehikułów” (Solow 1970). Nie angażował się zatem w metodologiczne debaty mające uzasadnić głównonurtowe, pozbawione instytucji, rozważania o „optymalności gospodarki rynkowej”.

W swojej pracy *Michał Kalecki o gospodarce socjalistycznej* (1988, w tymże roku także wersja anglojęzyczna) Osiatyński podkreślał „głębokie osadzenie teorii Kaleckiego w praktyce gospodarczej” [kapitalizmu – A.S.], dzięki czemu „doskonale broniła się przed pustym formalizmem” (s. 340). A jednak przy ocenie („realnego”) socjalizmu Kalecki ujawniał przywiązanie do założenia o możliwości analizy podstawowych problemów reprodukcji w oderwaniu od rozwiązań systemowo-instytucjonalnych, tzn. ich neutralności. Dopiero pod koniec życia redagował rozprawę o przełomowej reformie kapitalizmu i planował takąż o przełomowej

reformie socjalizmu. Jerzemu Osiatyńskiemu, szanującemu postawę swojego Mistrza, który nigdy nie przestał wierzyć, że socjalizm może być systemem większej sprawiedliwości społecznej i wyższej racjonalności ekonomicznej niż ustrój kapitalistyczny (tamże, s. 341), przyszło zanegować tę część dorobku Kaleckiego już w niedalekiej przyszłości, w praktyce działalności polityczno-gospodarczej. Ale być może nie całkowicie. W latach 80. akceptował „w obecnych warunkach” ideę samorządu robotniczego (*Self-Management in the Polish Economy 1981–1985*, J. Osiatyński, W. Pańków, M. Federowicz, PTS Warszawa, przedruk m.in. Bologna 1985). W latach 1981–1989 był także członkiem Rządowej Komisji do spraw Reformy Gospodarczej, w latach 1981–1988 – członkiem Rady Naukowej przy Prezesie Narodowego Banku Polskiego.

U progu transformacji przychylnie patrzył (razem z T. Kowalikiem, W. Trzeciakowskim) na socjaldemokratyczny „model szwedzki” (zapomniany raport grupy ekonomistów delegowanych do Szwecji w 1989 r.), ale ani wtedy, ani później nie podzielał konkluzji Kowalika (2006), że „...[j]eśli przyjmiemy elementarną zasadę, że gospodarka ma służyć ludziom, to okazuje się, że zbudowaliśmy antyspołeczny system ekonomiczny. Najbardziej niesprawiedliwy w Europie”. Był, choć nie zawsze, słuchanym przewodnikiem ekonomicznym, afirmował przemiany demokratyczne w Polsce, choć przestrzegał, gdzie mógł, przed neoliberalnymi błędami i dogmatami „wolnego rynku”. Był raczej zwolennikiem „kapitalizmu z ludzką twarzą”, a określenia tego użył, charakteryzując w 2015 r. sylwetkę swojego pierwszego opiekuna naukowego – Kazimierza Łaskiego.

Wystartował do wyborów 4 czerwca 1989 r. w okręgu nr 205 w Krośnie i zdobył 81,69% (ponad 176 tys.) głosów. Objął mandat posła X kadencji (w klubie parlamentarnym Unii Demokratycznej) Sejmu kontraktowego, a następnie także I i II kadencji (w Unii Demokratycznej w 1993 r., a później Unii Wolności od 1997 do 2001 r.).

Na początku kluczowych dla przemian systemowych lat 90. sprawował bardzo ważne stanowiska: w latach 1989–1991 – minister-kierownik Centralnego Urzędu Planowania, a następnie w 1992–1993 – minister finansów. Tkwił w „oku cyklonu” planu Balcerowicza i eksperckich sporów o charakter „przejścia od socjalizmu do kapitalizmu”. Doświadczenie i wykazane umiejętności przysporzyły mu miano najlepszego ministra finansów w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w latach 1992–1993 (*Central European Finance and Business in Central and Eastern Europe* 1993). Wykorzystał je potem na stanowiskach doradczych (ponownie) członka Rady Naukowej przy Prezesie Narodowego Banku Polskiego (1994–1996), członka Rady Nadzorczej PKO BP S.A. (2002–2007, w latach 2005–2007 reprezentant udziałowców mniejszościowych). Od 2001 r. był członkiem Rady Strategii Społeczno-Gospodarczej przy Prezesie Rady Ministrów (w 2004–2006 był wiceprzewodniczącym RSSG). W okresie 1994–1996 ponownie został członkiem Rady Naukowej przy Prezesie Narodowego Banku Polskiego.

Stanowiska obejmowane w dwóch rządach, stanowisko doradcy społecznego do spraw ekonomicznych przy prezydencie Bronisławie Komorowskim (2010–2013) i członkostwo Rady Polityki Pieniężnej (2013–2019), wzbogaciły Jego doświadczenia

z zakresu polityki finansowej, polityki gospodarczej i szerzej – strategii transformacji od realnego socjalizmu do realnego kapitalizmu. Zaowocowały one misjami doradczymi na zaproszenie Banku Światowego, UNIDO, USAID oraz prywatnych fundacji po 1995 r.: na przełomie wieków doradzał władzy wykonawczej w państwach postsocjalistycznych: Mołdawii (1998–2004), Kazachstanie, Ukrainie, Macedonii, Bułgarii, Rumunii, Tadżykistanie, Kirgistanie i Uzbekistanie. Zajmował się sprawami związanymi z polityką fiskalną, systemem podatkowym oraz ze zmianami strukturalnymi. W okresie 2003–2005 był doradcą UNDP w zakresie realizacji Milenijnych Celów Rozwoju (MDG) w krajach Europy Środkowo-Wschodniej oraz Wspólnoty Niepodległych Państw.

Swoje doświadczenie publiczne wykorzystał w licznych tekstach stanowiących rozdziały zwartych publikacji na temat transformacji ustrojowej (np. *Transition to Capitalism?: The Communist Legacy in Eastern Europe*, J.M. Kovacs, red., 1994; *From the Polish Underground: Selections from 'Krytyka'*, 1978–1993, M. Bernhard i H. Szlajfer, red., 1995). Omijał pułapki modnej wówczas w ekonomii „tranzjologii”.

W gorących dyskusjach, zarówno wówczas, jak i później, starał się wyważyć ekonomiczne i polityczne „za i przeciw” konkretnych prorynkowych rozwiązań, konsekwentnie broniąc działań likwidujących marnotrawne instytucje i promujących efektywność gospodarowania, choć nierzadko kosztem sprawiedliwości. Komentując po latach okres przełomu, zwracał uwagę na ideologiczne uwarunkowania fundamentalnych działań: prywatyzacji kolejnych obszarów gospodarki, „zagłódnienia państwa”, ograniczania roli związków zawodowych, uwarunkowania ideowe (Tygodnik Powszechny 2009). W duchu „pragmatyzmu” dyskutował z Jackiem Kuroniem i Tadeuszem Kowalikiem oraz wieloma innymi, przestrzegając przed naruszeniem proporcji działań państwowych na rzecz polityki kosztem ekonomii.

W latach 1973–2004 realizował akademickie zadania w Instytucie Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk (jako profesor od 1989 r.), po 2004 r. – w Instytucie Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk. Uczył także od 2001 r. w Wyższej Szkole Bankowości i Finansów w Bielsku-Białej oraz w latach 2015–2017 także w Szkole Głównej Handlowej jako pracownik Katedry Ekonomii II.

W 1990 r. otrzymał doktorat honorowy w Baruch College, The City University of New York (*Honorary Degree, Doctor of Laws*). Od 2007 r. był Przewodniczącym Rady Naukowej Instytutu Nauk Ekonomicznych PAN oraz członkiem Komitetu Nauk Ekonomicznych PAN. Wśród późniejszych pobytów naukowych można także wymienić Oxford University oraz Institute of Development Studies Uniwersytetu Sussex.

Wykorzystując doświadczenia dydaktyczne w Wyższej Szkole Bankowości i Finansów w Bielsku-Białej (od 2001 r.), wydał tam *Finanse publiczne: ekonomia i polityka*, WSBiF, Bielsko-Biała 2005, wkrótce publikując zmienione drugie wydanie (WN PWN, Warszawa 2006). Przystępny podręcznik administracji i finansów publicznych był związany z nową ustawą o finansach publicznych z 30 czerwca 2005 r. oraz wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. Trzy czwarte rozdziału 3 poświęcił na ekonomiczne rozważania na temat równowagi budżetowej w rozbiściu

na teorie efektywnego popytu Keynesa i Kaleckiego oraz wersje teorii neoklasycznej. Adekwatnie zatytułował podsumowanie rozdziału „Hipotezy wyjściowe a praktyka gospodarcza” i zachęcał przypisami studentów do czytania literatury postkeynesowskiej – neokaleckiańskiej: G. Harcourta, A. Bhaduriego, K. Łaskiego, L. Podkaminera, H. Flassbecka, obok podania zwyczajowej listy autorów głównego nurtu. Przy referowaniu krytyki prawa Saya użył terminu „gospodarka kapitalistyczna” i wprowadził za Kaleckim „modelowych” robotników i kapitalistów, co miało szansę być zauważone przez bardziej wnikliwych czytelników.

W 2015 r. był też Jerzy Osiatyński redaktorem naukowym wydania pracy Kazimierza Łaskiego *Wykłady z makroekonomii. Gospodarka kapitalistyczna bez bezrobocia*. Jak pisał wtedy w Przedmowie K. Łaski: „Jest smutnym faktem to, że teoria Kaleckiego, jedyny w pełni oryginalny polski wkład do światowego dorobku ekonomii, pozostaje poza programem nauczania uniwersyteckiego, także w Polsce. Celem niniejszej książki jest przynajmniej częściowe zaradzenie temu brakowi” (2015, s. 9). Osiatyński wierny przesłaniu swojego dawnego promotora zredagował pierwszy polski postkeynesowski podręcznik makroekonomii. W bibliografii odnajdujemy współczesnych heterodoksów: Bhaduriego, Flassbecka, Palleya, M. Lavoie, Lopeza i Assous, obok klasyków: Kaldora, Robinson, Pasi-nettiego, a więc autorów, z którymi współpracował i dyskutował od lat. W 2019 r. ukazało się wydanie anglojęzyczne przy współredakcji J. Toporowskiego. Wspólnie z K. Łaskim przedstawił także wybrane teksty Kaleckiego w *Kapitalizm: dynamika gospodarcza i pełne zatrudnienie* (2015). W 2018 r. zamieścił rozdział o Kaleckim w pracy *Realny kapitalizm. Wokół teorii kapitału monopolistycznego* (G. Konat i P. Wielgosz, red., 2018), gdzie Jego nazwisko znalazło się obok Jana Toporowskiego, Henryka Szlajfera, Paula Sweezy’ego, Samira Amina, J. Bellamy Fostera i innych „renegatów”, wyjątkowo tylko obecnych w programach nauczania ekonomii w Polsce.

Przy istotnym wkładzie merytorycznym i organizacyjnym Jerzego Osiatyńskiego powstał firmowany przez Instytut Studiów Zaawansowanych „Krytyki Politycznej” (istniejący od 2012 r.) w Warszawie ośrodek myśli neokaleckiańskiej. Wykłady Osiatyńskiego i Łaskiego oraz zapraszanych gości, takich jak m.in. A. Bhaduri, J. Kregel, M. Sawyer, J. Toporowski, J. Lopez, przypominały stosunkowo niewielkiej liczbie słuchaczy dorobek Kaleckiego i pozwalały im bardziej kompetentnie uczestniczyć w powracającej, choć z trudem, do głównego nurtu debat, zwłaszcza po światowym kryzysie finansowym, ekonomii heterodoksyjnej. Tam wydał we współredakcji z Kazimierzem Łaskim wybór tekstów: *Globalny kryzys gospodarczy po roku 2008. Perspektywa postkeynesowska* (2015). W najnowszej książce *Kalecki and Kaleckian Economics. Understanding the Economics of Michał Kalecki and His Legacy after 50 Years* (2021) zamieszczono dwa rozdziały autorstwa Osiatyńskiego: pierwszy „Remembering Kalecki: 22/05/1899-18/04/1970” i ostatni „The Relevance of Kalecki for Financial Capitalism of the 2020s”.

Także Jego czwartkowe wykłady do wyboru, jako póletatowego pracownika Katedry Ekonomii II w Kolegium Gospodarki Światowej SGH, na temat ekonomii Michała Kaleckiego i ekonomii postkeynesowskiej (2015–2017) gromadziły

garstkę studentów, pragnących wykroczyć poza obowiązujący program kształcenia i zainteresowanych m.in. filozofią i metodologią ekonomii.

Światowa marka Jerzego Osiatyńskiego jako czołowego znawcy i propagatora myśli Kaleckiego sprawiły, że uczestniczył także w innych inicjatywach zawierających nazwisko Kaleckiego. Odwołują się do Jego wiedzy i patronatu założona w Warszawie w 2014 r. Fundacja Kaleckiego oraz powstała w 2019 r. Fundacja Lipińskiego. Był niestrudzony w propagowaniu idei Michała Kaleckiego i pozytywnie odpowiadał na liczne zaproszenia do publikacji (np. w *Rethinking Economics* w 2021 r.), na konferencje naukowe (niektóre dawno, jak Symposium „Teoria Ekonomiczna Michała Kaleckiego – Jej Miejsce w Nauce i Znaczenie w Praktyce Gospodarczej”, Uniwersytet Łódzki 1975; niektóre niedawno: *Michał Kalecki and the problem of international equilibrium*, OECD Paryż 2019), sesje okolicznościowe, spotkania popularyzatorskie umieszczane na portalach video („Kalecki dla opornych” dla Wszechnicy FWW 2015, „Kwadran z EKF”, Europejski Kongres Finansowy w 2021 r.) i wiele innych okazji – krajowych i zwłaszcza zagranicznych. „Wy wiecie, że jeśli chodzi o Kaleckiego, to ja zawsze” (www.fundacjalipinskiego.pl).

Oferował swój wysiłek w nieskończonej liczbie mniejszych i większych projektów, np. jest „naturalnym” członkiem niedawno powstałego Honorowego Komitetu Budowy pomnika Michała Kaleckiego, a nazwiskiem firmował np. list ponad setki ekonomistów z całego świata popierających kandydaturę kolumbijskiego ekonomisty José Antonio Ocampo na stanowisko prezydenta Banku Światowego w 2012 r. (nie udało się).

Jerzy Osiatyński był wieloletnim członkiem Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego i od 2005 r. członkiem Rady Naukowej PTE. Regularnie publikował artykuły w „Ekonomiście” o Michale Kaleckim i ekonomii (neo)kaleckiańskiej, polityce gospodarczej i finansach publicznych. Często uczestniczył jako organizator i moderator dyskusji, autor tekstów, panelista w seminariach publicznych na aktualne tematy (często wokół finansów publicznych), w konwersatoriach „Czwartki u Ekonomistów” oraz przybliżał sylwetki wybitnych ekonomistów i czynił z ogromną kulturą okolicznościowe wpisy. Warto zaznaczyć, że ogłaszając w 2020 r. krótkie wspomnienie na czterdziestolecie Instytutu Nauk Ekonomicznych PAN, odczuwał „smutek i rozczarowanie” z powodu nieobecności na liście członków najwyższych władz państwowych i rządowych swoich koleżanek ekonomistek, które tak wiele wносиły do sporów naukowych i polityki gospodarczej. Od 1990 do 2020 r. Jerzy Osiatyński był członkiem Rady Programowej czasopisma „Gospodarka Narodowa”. Po reorganizacji pisma i likwidacji Rady został członkiem Zespołu Redakcyjnego.

Jerzy Osiatyński był jednym z najbardziej rozpoznawalnych w Polsce ekonomistów, piastował kilka eksponowanych stanowisk państwowych i politycznych i to w okresie przełomu ustrojowego. Przez cały okres minionego trzydziestolecia w licznych wywiadach, których udzielał stacjom radiowym i telewizyjnym, gazetom, tygodnikom i portalom internetowym, okazywał życzliwość pytającym, niezależnie od stopnia ich merytorycznego przygotowania i nastawienia. Pełen dobrej woli, z podziwu godną łagodnością tłumaczył, naprowadzał, bronił przed powierzchownymi wnioskami lub obiegowymi (nie)prawdami.

W ciągu trzydziestu ostatnich lat uczestniczył w licznych, otwartych i zamkniętych, dyskusjach na aktualne tematy przemian w obszarze finansów, gospodarki, rozwoju społeczno-gospodarczego w Polsce i w świecie. Mający dłuższą historyczną perspektywę słuchacze z łatwością zauważali teoretyczną jasność i konsekwencję, z jaką wygłaszał swoje poglądy, czym odróżniał się od nadspodziewanie wielu rówieśników, którzy „budowali” kapitalizm z równym entuzjazmem co socjalizm jeszcze tak niedawno, i którzy ze zdumiewającą przedstawicieli innych nauk łatwością przeszli na przeciwstawne dawnym pozycje, określane dziś mianem neoliberalnych.

Młody członek PZPR, wyrzucony z niej po kilku latach za „rewizjonizm”, tolerowany przez lata schyłkowego socjalizmu realnego, ambitny naukowiec krzewiący „burżuazyjną” ekonomię Hicksa i Keynesa, najlepiej czujący się w „postkeynesizmie” Kaleckiego i Robinson, otwarty na samorządność robotniczą w rozkładającej się gospodarce centralnie planowanej, ale przestrzegający przed nią po sukcesie wyborczym związku zawodowego „Solidarność”, zachowujący wrażliwość społeczną przy respektowaniu realiów światowego kapitalizmu „szalonych lat dziewięćdziesiątych”, utrzymał rzadko spotykaną spistość teoretyczną i uczciwość polityczną w swoich poglądach na temat podstaw polityki gospodarczej przełomu XX/XXI w. Łączył ekonomię pozytywną, normatywną i sztukę wbrew pozytywistycznym kanonom jej uprawiania. Niezwykle wypełnione pracą życie naukowe Jerzego Osiatyńskiego, i to w dziedzinie, dla której akceptujemy czasem określenie *dismal science*, daje asumpt do powiedzenia, że zbudował sobie w niełatwym środowisku społecznym pozycję suwerennego ekonomisty politycznego.

Jerzemu Osiatyńskiemu przyszło pożegnać kilku swoich kolegów ekonomistów w tekstach mądrych i ciepłych (Tadeusz Kowalik 2012, Kazimierz Łaski 2015, José Lopez Gallardo 2020, Domenico Mario Nuti 2021), które ten może jedynie próbować naśladować. Sam odszedł po ciężkiej chorobie, pracując do późnej jesieni 2021 r.

Bibliografia

- Bernhard M., Szlajfer H. (red.) (1995), *From the Polish Underground: Selections from 'Krytyka', 1978–1993*, Pennsylvania State University Press, University Park.
- Hicks J.R. (1975), *Wartość i kapitał: studia nad kilkoma podstawowymi zagadnieniami w teorii ekonomii* [1946] (tłum. J. Osiatyński; przedmowa do polskiego wydania H. Hagemeyer), Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Hicks J.R. (1978), *Kapitał i wzrost* [1965] (tłum. J. Osiatyński), Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Kalecki M. (1979–1988), *Dziela*, tomy 1–6, J. Osiatyński (red.), Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Kalecki M. (1990–1997), *Collected Works of Michał Kalecki*, vol. I–VII, J. Osiatyński (red.), Oxford University Press, Oxford.
- Kalecki M. (2015), *Kapitalizm: dynamika gospodarcza i pełne zatrudnienie* (teksty wybrane), K. Łaski, J. Osiatyński (red.), iTON Society, Warszawa.
- Kovacs J.M. (red.) (1994), *Transition to Capitalism?: the Communist Legacy in Eastern Europe*, Routledge, London.

- Kowalik T. (2006), *Zbudowaliśmy najbardziej niesprawiedliwy system w Europie*, wywiad Roberta Walenciaka, „Przegląd”, 25 czerwca (www.tygodnikprzeglad.pl/witajcie-dzikim-kapitalizmie/).
- Łaski K. (2015), *Wykłady z makroekonomii. Gospodarka kapitalistyczna bez bezrobocia*, J. Osiatyński (red.), Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Łaski K., Osiatyński J. (red.) (2015), *Globalny kryzys gospodarczy po roku 2008. Perspektywa postkeynesowska. Wybór tekstów*, Instytut Studiów Zaawansowanych, Warszawa.
- Łaski K. (2019), *Lectures in Macroeconomics. A Capitalist Economy without Unemployment*, J. Osiatyński, J. Toporowski (red.), Oxford University Press, Oxford.
- Osiatyński J., Pańków W., Federowicz M. (1985), *Self-Management in the Polish Economy 1981–1985*, Polskie Towarzystwo Socjologiczne, Warszawa, przedruk: Univ. degli Studi di Bologna, Bologna.
- Osiatyński J. (1988), *Michał Kalecki o gospodarce socjalistycznej*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Osiatyński J. (1988), *Michał Kalecki on a Socialist Economy*, Macmillan Press, Basingstoke and London.
- Osiatyński J. (2005), *Finanse publiczne: ekonomia i polityka*, WSBiF, Bielsko Biała; wyd. 2 zmienione, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2006.
- Osiatyński J. (2006), *Michał Kalecki (1899–1970)*, „Gospodarka Narodowa” 4, s. 1–30.
- Osiatyński J., Kuczyński W. (2009), *Czy mogło być inaczej?*, „Tygodnik Powszechny”, *Polski kapitalizm godzina zero*, Specjalny dodatek „Tygodnika Powszechnego” 17, P. Bukalska, W. Pieciak (red.), s. 8.
- Osiatyński J. (2018), *Rozwinięcia hipotezy stagnacyjnej Kaleckiego 1954–1980*, (w:) G. Konat, P. Wielgosz (red.), *Realny kapitalizm. Wokół teorii kapitału monopolistycznego*, wyd. 2 zmienione, Instytut Wydawniczy Książka i Prasa, Warszawa.
- Osiatyński J. (2020), *Gospodarczy i polityczni luminarze Instytutu Nauk Ekonomicznych PAN, wspomnienie na czterdziestolecie* (www.pte.pl/pliki/2/1/Adres_na_czterdziestolecie_INE_PAN-#a.pdf).
- Osiatyński J. (2020), *Michał Kalecki a współczesne problemy rozwoju gospodarki kapitalistycznej*, „Ekonomista” 2, s. 236–252.
- Osiatyński J. (2022), *Remembering Kalecki: 22/05/1899-18/04/1970*, (w:) L.-Ph.Rochon, M. Czachór, G.R. Bachurewicz (red.), *Kalecki and Kaleckian Economics. Understanding the Economics of Michał Kalecki and His Legacy after 50 Years* (uprzednio w „Review of Political Economy”, vol. 32, no. 4, 2020, s. 492–499), Routledge, London.
- Osiatyński J. (2022), *The Relevance of Kalecki for Financial Capitalism of the 2020s*, (w:) L.-Ph.Rochon, M. Czachór, G.R. Bachurewicz (red.), *Kalecki and Kaleckian Economics. Understanding the Economics of Michał Kalecki and His Legacy after 50 Years* (uprzednio w „Review of Political Economy”, vol. 32, nr 4, 2020, s. 589–595), Routledge, London.
- Robinson J.V. (1973), *Ekonomiczne herezje [1971]* (tłum. J. Osiatyński), Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Sachs I. (1977), *Kalecki and development planning*, „Oxford Bulletin of Economics and Statistics” 39(1), 1977, s. 47–56.
- Salter W.E.G. (1971), *Wydajność a postęp techniczny [1960]*, dodatek napisał W.B. Reddaway (tłum. J. Osiatyński), Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Solow R. (1970), *Growth Theory. An Exposition*, Oxford University Press, New York.